
Kyrkomötet
Motion 2021:70
av Sten Janson m.fl.

Beslut om indelningsändringar

Förslag till kyrkomötesbeslut

Kyrkomötet beslutar att uppdra till kyrkostyrelsen att

1. återkomma till kyrkomötet med förslag till ändringar i kyrkoordningen som innebär att beslut om indelningsförändringar inom pastorat och av församlingar som inte ingår i pastorat i likhet med övriga indelningsförändringar ska tas av stiftsstyrelsen,
2. ta fram riktlinjer för stiftet för att stärka dem i deras roll att främja och stödja församlingar och pastorat när behov av översyn av församlingsstrukturen uppstår.

Motivering

En av utgångspunkterna för strukturutredningens betänkande Närhet och samverkan (SKU 2011:2) var det faktum att antalet församlingar minskat kraftigt inom Svenska kyrkan efter relationsförändringen 2000. År 2000 var antalet församlingar i Svenska kyrkan 2 517 medan 8 år senare (2008) hade antalet reducerats till 1 802, en minskning med 715 församlingar. Till kyrkomötet 2007 skrevs motioner i detta ärende (2007:49; 2007:65) som ledde fram till beslut om att genomföra en strukturutredning.

I sitt betänkande 2011 föreslog strukturutredningen en ny definition av begreppet samfällighet i kyrkoordningen, nämligen att en samfällighet skulle vara en pastoral enhet med gemensam kyrkoherde, och samtidigt utgöra en samverkansform för två eller flera församlingar. Denna kyrkliga samfällighet skulle benämnas pastorat, och den tidigare innebörden av detta begrepp, som definierades som en kyrkoherdes ansvarsområde, förändrades påtagligt.

Förhoppningen med strukturutredningens förslag var att man på så sätt kunde förhindra en fortsatt "församlingsdöd" eftersom mindre församlingar då kunde finnas kvar under denna nya definition av pastorat. Möjligheten öppnades då också för att bilda nya församlingar inom pastoratet. Kravet på att varje församling skulle kunna fullgöra alla delar av den grundläggande uppgiften försvann med detta förslag, eftersom det fulla ansvaret för såväl den pastorala uppgiften att fullgöra alla delar av den grundläggande uppgiften som det övergripande administrativa ansvaret övertogs av den nya pastoratsorganisationen med en kyrkoherde och ett kyrkoråd. För större församlingar kvarstod dock möjligheten att också fortsatt utgöra församling utan att ingå i ett pastorat. Den demokratiska nivån i församlingar, som tidigare haft ett kyrkoråd och en kyrkoherde, skulle säkras genom att församlingsråd inrättades.

Kyrkomötet beslutade 2012 om förändringar av kyrkoordningen i enlighet med strukturutredningens förslag. Men idag, nio år senare, kan konstateras att antalet församlingar inom Svenska kyrkan har minskats ytterligare. Kurvan har visserligen planats ut men 2014 noteras i den officiella statistiken 1 364 församlingar och 1

januari 2022 kommer det att finnas 1 296 församlingar, en minskning under dessa år med 68 församlingar. Räknat från år 2000 har 1 221 församlingar försvunnit från Svenska kyrkans register, en minskning på nästan 50 procent.

Statistiken visar att strukturutredningens intentioner och kyrkomötets förhoppning att kunna ge möjlighet för mindre församlingar att kvarstå som församlingar inom enheten pastorat inte förverkligats som förväntat. I stället har tendensen fortsatt att församlingar har gått samman i större enheter. I vissa fall kan detta ha varit befogat. Men sett utifrån ett övergripande stiftsperspektiv kan konstateras att indelningsfrågorna inom församlingar och pastorat inte har hanterats på ett enhetligt och strukturerat sätt. Vår uppfattning är att de beslut om sammanslagningar som har tagits på lokal nivå inte fullt ut prövat de möjligheter som Närhet och samverkan erbjöd. Församlingsrådets ansvar och uppdrag har på många håll varit otydligt. Församlingarnas sätt att hantera strukturfrågorna har varierat stort och stiftens samordnande roll har varit oklar. Stiftens uppgift enligt 6 kap. 1 § kyrkoordningen är ”att främja och ha tillsyn över församlingslivet”. Att lägga ner församlingar och församlingsråd kan inte sägas främja församlingslivet eller öka det demokratiska inflytandet i församlingen. Stiftsstyrelse och domkapitel har enligt kyrkoordningen snarare ett missionsansvar att verka för att fler församlingar uppstår. Närhet och samverkan öppnade för den möjligheten, men den har tillämpats i ganska begränsad omfattning. Vår uppfattning är vidare att hanteringen av indelningsfrågor, både på lokal nivå och på stiftsnivå, generellt har varierat avsevärt stiftet emellan.

I utredningens avsnitt 7.3.2, som sedan blev kyrkomötets beslut, föreslogs vidare en ändrad ansvarsfördelning beträffande beslut om den lokala indelningen som innebar att stiftsstyrelsen även fortsättningsvis ska fatta beslut om pastoratsindelningen och om indelningen i församlingar som inte ingår i något pastorat. Däremot ska pastoraten själva besluta om sin församlingsstruktur. Motiveringen till detta var att det hör till pastoratets uppgifter att ha ett övergripande ansvar för att församlingarna fullgör sin grundläggande uppgift. Utifrån detta ansvar såg utredningen det vara rimligt att pastoratets beslutande organ fick bedöma vad som är en lämplig församlingsindelning. Detta skulle göras i dialog med de församlingar som tillsammans bildar pastoratet.

Pastoratets fullmäktige ska naturligtvis tillämpa de församlingskriterier som redovisats tidigare i utredningen. Även i detta fall får stiftsstyrelsen ett yttersta ansvar genom att ett lokalt beslut om församlingsindelning ska vara fastställt av stiftsstyrelsen för att gälla. Detta har kommit att tolkas så att ett pastorat kan göra vilka förändringar som helst av sin lokala indelning utan att stiftsstyrelsen kan pröva ändamålsenligheten. Detta har medfört att den ”församlingsdöd”, som strukturutredningen avsåg att förhindra, visserligen går långsammare, men, som framgår ovan, inte har upphört.

Under hösten 2020 fastställde stiftsstyrelsen i Göteborgs stift tre lokala beslut om att omvandla pastorat till församlingar, vilket skulle ha reducerat antalet församlingar i dessa enheter från nio till tre. I ett av dessa ärenden begärdes beslutsprövning av kyrkofullmäktiges beslut om att pastoratet skulle upplösas, vilket först avlogs av domkapitlet i Göteborgs stift varvid två av de sju ledamöterna reserverade sig mot beslutet. Ärendet gick vidare till Överklagandenämnden som i beslut 7/2021 upphävde kyrkofullmäktiges beslut med motiveringen att kyrkofullmäktige inte haft rätt att fatta ett sådant beslut – dvs. att ett pastorat upphäver sig själv – utan att det var stiftsstyrelsens sak.

Överklagandenämndens beslut är ett tydligt klargörande och ett steg i rätt riktning, men vi anser att ansvarsfördelningen mellan stiftsstyrelsen och kyrkofullmäktige på lokal nivå fortfarande är oklar. Enligt kyrkoordningen har stiftsstyrelsen det över-

gripande ansvaret för stiftets indelning i pastorat och församlingar och ska verka för en ändamålsenlig lokal struktur (37 kap. 5 § kyrkoordningen). Enligt Överklagandenämndens anförda skäl är den enda situation där stiftsstyrelsen inte beslutar om bildande, ändring eller upplösning av pastorat när en församlings kyrkofullmäktige beslutar om indelning av församlingen i flera församlingar så att församlingen blir ett pastorat (37 kap. 7 § andra stycket kyrkoordningen).

Någon prövning av ett ärende där ett pastorats kyrkofullmäktige beslutat om en annan ändring av den lokala organisationen än i det anförda fallet, där pastoratet ville upplösa sig självt, har dock ännu inte skett. Enligt vår uppfattning är den nuvarande ordningen inte ändamålsenlig, eftersom den möjliggör att ett lokalt kyrkofullmäktige kan motarbeta stiftets övergripande målsättning för hur en lokal struktur bör utformas.

I det aktuella fallet är det uppenbart att den beslutsrätt som kyrkofullmäktige uppfattade sig ha medförde stor intern oenighet, beslutet saknade förankring och skapade onödigt splittring inom pastoratet. Det behövs en större förmåga till överblick i ett beslutsorgan som beslutar i dessa ärenden än vad som kan förutsättas finnas i alla lokala kyrkofullmäktige. Det är ytterligare ett skäl till vårt förslag att förlägga beslutsrätten till stiftet.

Stiftsstyrelsen bör därför återfå rätten att besluta över församlingsindelningen även inom pastorat och av församlingar som inte ingår i pastorat. Detta ska naturligtvis göras i dialog med de berörda församlingarna efter beredning i de berörda församlingarnas/pastoratens beslutande organ.

Därför är det angeläget att stiftens roll stärks vad gäller stöd och råd till de församlingar eller pastorat som vill se över strukturen inom sina enheter. Det stödet kan utformas som riktlinjer, vilka utformas efter den målsättning som Närhet och samverkan uttryckte och som en stor majoritet av kyrkomötet ställde sig bakom 2012. De kan med fördel innehålla en check-lista eller idébank som kan hjälpa och stödja församlingarna i deras strukturarbete för att uppnå större grad av närdemokrati, bl.a. genom att tydliggöra församlingsrådets roll och mandat.

Göteborg den 3 augusti 2021

Sten Janson (POSK)

Lena Arman (POSK)

Sven Gunnar Persson (POSK)

Victor Ramström (POSK)

Bengt Kjellgren (BA)

Jerker Schmidt (BA)

Karl-Gunnar Svensson (KR)